

SPIS TREŚCI

MIROŚŁAWA MARODY
WPROWADZENIE

11

JAN POLESZCZUK	
✓ CZYM JEST SPOŁECZEŃSTWO?	14
1. Jednostka a społeczeństwo	14
2. Ewolucja i postęp społeczny	19
3. Filozofia społeczna i nauki społeczne	20

CZEŚĆ I. SPOŁECZEŃSTWO POLSKIE W OKRESIE ZMIANY SPOŁECZNEJ

MAREK OKÓLSKI	
PRZEMIANY LUDNOŚCIOWE WE WSPÓŁCZESNEJ POLSCE W PERSPEKTYWIE MINIONEGO STULECIA	26
1. Wprowadzenie	26
2. Istota przejścia demograficznego i drugiego przejścia demograficznego	27
3. Wpływ modernizacji na przejście demograficzne w Polsce	29
4. Wpływ Jałty i Poczdamu na procesy demograficzne w Polsce	32
5. Sowietyzacja a procesy demograficzne	34
6. Akceleryjny lub przełomowy efekt transformacji	42
7. Demograficzny wizerunek Polski na początku XXI wieku	57
HENRYK DOMAŃSKI	
GŁÓWNE KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE SPOŁECZNEJ	69
1. Zmiany struktury zawodowej	69
2. Ruchliwość międzypokoleniowa	72
3. Pochodzenie społeczne a poziom wykształcenia	74
4. Mechanizmy różnicowania dochodów	78
5. Zmiany w hierarchii dochodów	83
6. Ubóstwo w hierarchii społecznej	86
7. Wnioski	92

JANUSZ GĘSICKI	
PRZEMIANY W EDUKACJI	97
1. Punkt wyjścia	97
2. Uspołecznienie zarządzania w oświacie	100
3. Poziom wykształcenia społeczeństwa	102
4. Wyrównywanie szans edukacyjnych	104
5. Podniesienie jakości kształcenia	107
6. Podsumowanie	108

JAN RUTKOWSKI

RYNEK PRACY W POLSCE:

PERCEPCJA I RZECZYWISTOŚĆ	110
1. Wprowadzenie	110
2. Tworzenie i likwidacja miejsc pracy	112
2.1. Koncepcja i pomiar realokacji miejsc pracy	112
2.2. Realokacja miejsc pracy w Polsce na tle innych krajów	113
2.3. Tworzenie i likwidacja miejsc pracy a bezrobocie	114
2.4. Tworzenie i likwidacja miejsc pracy a cechy firmy	118
2.5. Tworzenie i likwidacja miejsc pracy według działów gospodarki	122
2.6. Tworzenie i likwidacja miejsc pracy według województw	125
2.7. Realokacja miejsc pracy: wewnątrz sektorów czy między sektorami?	127
2.8. Podsumowanie i wnioski	128
3. Efektywny rynek i dostępność miejsc pracy	129
3.1. Od czego zależy dostępność miejsc pracy?	132
3.2. Podsumowanie i wnioski	135

WIESŁAWA KOZEK

BEZROBOCIE JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE	137
1. Typy bezrobocia	141
2. Bezrobocie długoterminowe	144
3. Bezrobocie dobrowolne	146
4. Bezrobocie utajone i podzatrudnienie	147
5. Społeczny obraz bezrobocia w Polsce	148
6. Społeczne skutki bezrobocia	151
7. Zapobieganie bezrobociu i jego skutkom	154

JERZY WILKIN

POLSKA WIEŚ I ROLNICTWO W OBLICZU WIELKIEJ ZMIANY	158
1. Wieś i rolnictwo – inny świat?	158
2. Rynek ziemi i stosunek rolników do ziemi	162
3. Modernizacja wsi i rolnictwa: w kierunku zrównoważonego rozwoju	164
4. Instytucjonalizacja rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce i rola państwa w tej dziedzinie	169

EWA GUCWA-LEŚNY

ZMIANY POZIOMU ŻYCIA I ICH SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA	177
1. Tradycja badań poziomu życia w Polsce	178
2. Wzloty i upadki	180
3. Zróżnicowanie dochodów	185
4. Przesunięcia na drabinie dochodów	187
5. Najlepiej być młodym, wykształconym, bezdzietnym	189
6. Zakres ubóstwa	191
7. Komu żyje się najgorzej?	193
8. Struktura wydatków	195

KAZIMIERZ W. FRIESKE

PRZESTĘPCZOŚĆ W POLSCE – LATA DZIEWIĘDZIESIĄTE.

STEREOTYPY I REALIA	200
1. Przestrzenne zróżnicowanie polskiej przestępczości	202
2. Dynamika popełnianych przestępstw	206
3. Przestępczość a ubóstwo i bezrobocie	214
4. Struktura przestępczości	217
5. Agresja oraz przestępczość nieletnich	221
6. Konkluzje	223

JACEK RACIBORSKI

ZACHOWANIA WYBORCZE POLAKÓW	225
1. Podstawowe paradygmaty badań wyborczych	225
1.1. Paradygmat socjalno-strukturalny	226
1.2. Paradygmat uspołecznionej jednostki	227
1.3. Paradygmat racjonalnego wyboru	228
1.4. Perspektywa historyczna	230
2. Krótka historia polskich wyborów	231
2.1. Wybory parlamentarne lat 1991–2001: wyniki i główni aktorzy	232
2.2. Wybory prezydenckie	234
3. Zagadnienie absencji	237
4. Determinanty preferencji wyborczych	240
4.1. Struktura społeczna a preferencje	240
4.2. Czynniki regionalny	243
5. Postawy	244
6. Czynniki instytucjonalne i sytuacyjne (kontekstowe) w wyjaśnianiu zachowań wyborczych	247

CZĘŚĆ II. ZACHOWANIA SPOŁECZNE W OKRESIE ZMIANY SYSTEMOWEJ

MIROSLAWA MARODY

TRZY POLSKI – INSTYTUCJONALNY KONTEKST STRATEGII DOSTOSOWAWCZYCH	252
1. Trzy Polski: zróżnicowanie układów instytucjonalnych	254
2. Życie z kapitału, z etatu, z zasiłku	258
3. Poziom dostosowań systemowych	265
4. Systemowe konsekwencje hybrydalności instytucjonalnej	268

ANNA GIZA-POLESZCZUK

RODZINA I SYSTEM SPOŁECZNY	272
1. Wprowadzenie	272
2. Rodzina jako sfera „racjonalnego wyboru”: podstawowe założenia	272

3. Historia i współczesność rodziny: przykłady zastosowania „analizy strategicznej”	278
4. Rodzina polska: implikacje teoretyczne i badawcze modele strategicznego	284
5. Strategie reprodukcji a charakter polskiej rodziny	289
6. Stanowość i dylematy alokacji	291
7. Dylematy kooperacji: uświęcenie małżeństwa i rodziny	292
8. Strategie reprodukcji i transformacja systemowa – przemiany w sferze reprodukcji w latach 1989–2002	293

BARBARA FATYGA

POLSKA MŁODZIEŻ W OKRESIE PRZEMIAN	302
1. Orientacje badawcze w badaniach młodzieży w Polsce po 1989 roku	302
2. Główne tezy	303
3. Wybrane przykłady typologii środowisk młodzieżowych w okresie transformacji	304
4. Młodzież jako plemiona współczesnego świata	315
5. Problem pokoleń i dystansu między nimi	318
6. Zakończenie	324

CEZARY TRUTKOWSKI

TEORIA SPOŁECZNYCH REPREZENTACJI	327
I JEJ ZASTOSOWANIA	327
1. Konstrukcja świata społecznego – podstawowe założenia	328
1.1. Świat społeczny	328
1.2. Dyskursywne źródła wiedzy i przekonań	330
1.3. Obiekty społeczne	332
2. Społeczne reprezentacje	333
2.1. Definicja	334
2.2. Podstawowe właściwości społecznych reprezentacji	336
2.3. Najważniejsze pojęcia związane z teorią	338
2.4. Paradygmat badania społecznych reprezentacji	344
3. Społeczne reprezentacje polityki	346

JANUSZ CZAPIŃSKI

QUO VADIS HOMO? ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ, JAKOŚĆ ŻYCIA I ZŁUDZENIE POSTĘPU	356
1. Szczęśliwe społeczeństwo	357
2. Szczęśliwy człowiek	365
3. Złudzenie postępu	371

IRENA BOROWIK

PRZEMIANY RELIGIJNOŚCI POLSKIEGO SPOŁECZEŃSTWA	381
1. Trochę przeszłości – katolicyzm religią Polaków, Kościół rzymskokatolicki – Kościołem narodowym	381

2. Religijność w perspektywie empirycznej – koniec lat 90. 383
3. Udział w nabożeństwach 385
4. Wiara jako legitymizacja symbolicznego uniwersum? 388
5. Zakończenie. Rytuał nie wymaga wiary? 394

ALEKSANDRA JASIŃSKA-KANIA

PRZEKSZTAŁCENIA MORALNOŚCI W POLSCE

- I W EUROPIE** 397
1. Między absolutyzmem a relatywizmem kryteriów dobra i zła 398
 2. Zróżnicowanie wymiarów moralnych ocen zachowań 400
 3. Zmiany ocen moralnych w latach 1990–1999 403
 4. Wyznaczniki ocen moralnych w Polsce i w Europie 406
 5. Empiryczne wymiary moralności a teoretyczne paradygmaty myśli społeczno-etycznej 411
 6. Konkluzje 414

CZĘŚĆ III. PRZEMIANY CYWILIZACYJNE

JERZY HAUSNER

OD IDEALNEJ BIUROKRACJI

- DO ZARZĄDZANIA PUBLICZNEGO** 420
1. Model idealnej biurokracji 420
 2. Funkcjonowanie modelu idealnej biurokracji w zmieniających się warunkach XX wieku 423
 3. W kierunku zarządzania publicznego 426
 4. Administracja publiczna a zarządzanie publiczne 435

WITOLD MORAWSKI

GLOBALIZACJA: WYZWANIA I PROBLEMY

1. Globalizacja jako wyzwanie teoretyczne 441
 - 1.1. Kwestia „terytorialności” 442
 - 1.2. Ujęcia jednoczynnikowe 443
 - 1.3. Zasięg globalizacji 447
 - 1.4. Oceny globalizacji 448
2. Globalizacja ekonomiczna: o „consensusie waszyngtońskim” i potrzebie regulacji 449
3. Globalizacja polityczna: wyłanianie się mechanizmów regulacji . . 451
 - 3.1. Globalizacja a demokracja 454
 - 3.2. Globalizacja a państwo narodowe 455
 - 3.3. Globalizacja a Unia Europejska 456
4. Globalizacja kulturowa 457
5. Problem Polski: globalizacja, transformacja, integracja 459

JACEK KOCHANOWICZ

TRENDY CYWILIZACYJNE

JACEK KOCHANOWICZ	465
TRENDY CYWILIZACYJNE	465
1. Społeczeństwa pierwotne i cywilizacje agrarne	468
2. Kapitalizm i społeczeństwo przemysłowe	470
3. Niestabilność społeczna	471
4. Nowoczesność i inżynieria społeczna	473
5. Ponowoczesność i globalizacja	478
6. Nowy pesymizm	480
7. Uwagi końcowe	483

INFORMACJE O AUTORACH

